

ימים. כדכתיב "ויעש לאביו אבל שבעת ימים".

אמר רב יהודה: מת שאין לו מנחמין [קרובים שיתאבלו עליו, ויקבלו עליו תנחומין], הולכין י' בני אדם, ויושבים במקומו שמת שם, ומקבלים עליו תנחומים.

הוא דשכיב בשכבותיה [בשכנותו] דרב יהודה, ולא היו לו מנחמין.

ב-קנב כל יומא מימי השבעה הוה דבר [שולח] רבי יהודה, בי עשרה אנשים, ויתבי בדוכתיה דהמת, וקבלו עליו תנחומים.

לאחר שבעה ימים איתחזי ליה המת בחילמיה [בחלומו] דרב יהודה, ואמר ליה: תנוח דעתך, משום שהנחת את דעתי.

אמר רבי אבהו: כל מה שאומרים בפני המת, הרי הוא שומע ויודע את הדברים, עד שיסתם עליו הגולל. ו"גולל" הוא הכיסוי שנותנים על ארונו של המת⁽¹⁾.

ופליגי בה רבי חייא ורבי שמעון ברבי. חד אמר: המת יודע מה שאומרים עליו, עד שיסתם עליו הגולל.

וחד אמר: יודע הוא מה אומרים עליו, עד שיתעכל הבשר שלו ויכלה.

מאן דאמר "עד שיתעכל הבשר", יליף לה מהא דכתיב "אך בשרו עליו יכאב, ונפשו עליו תאבל". שכל זמן שיש לו עדיין בשר,

יש לה לנפשו חיות להבין מה שאומרים עליו.

ומאן דאמר "עד שיסתם הגולל", יליף לה מדכתיב "וישוב העפר על הארץ כשהיה, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה לו". שהגוף קרוי "עפר". ומששב אל הארץ, דהיינו בסתימת הגולל, מיד תשוב הרוח ותסתלק ממנו. ושוב אין לו בינה לדעת מה שאומרים עליו.

תנו רבנן: כתיב "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה לו". "אשר נתנה לו", קרא יתירא הוא. ודרשינן, הוי זהיר בנשמתך ותנה אותה לו לאלקים, כמו שהיתה בעת שנתנה לך. כשם שנתן לך את הנשמה בטהרה ובלא עון, אף אתה תנה לו אותה בטהרה.

משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו. פקחין שבהן קיפלום והניחום בקופסא. טפשיין שבהן הלכו ועשו בהן מלאכה.

לימים ביקש המלך את כליו חזרה. פקחין שבהן ששמרו עליהם, החזירום לו כשהן מנוהצין. ואילו הטפשיין שבהן, שעשו בהם מלאכה, החזירום לו כשהן מלוכלכין.

שמח המלך לקראת הפקחין, וכעס לקראת הטפשיין.

על הפקחין אמר: ינתנו כלי שהיו פקדון בידים, חזרה לאוצר. והם הפקחים ילכו לבתיהם לשלום.

1. רש"י. ותוספות פירשו שהיא אבן גדולה שמניחין על הקבר, הקרויה "מצבה".

הרגשה בבשרו. אלא צער הוא לנפש המת, כשהיא רואה בניווול הגוף.

והוכיח כן מדברי הרשב"א, בתשובה שס"ט.

ונשמתן של רשעים זוממות [חבושות בתוך כף הקלע] והולכות. ומלאך אחד עומד בסוף העולם, ומלאך אחר עומד בסוף העולם מעברו האחר, ומקלעין הם בכף הקלע את נשמתן של אלו זה לזה. שנאמר "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע"⁽²⁾.

אמר ליה רבה לרב נחמן: ונשמתן של בינוניים מאי דינה?

אמר ליה רב נחמן: איכא [אם] שכיבנא [המתים] לא אמרי לכו האי מילתא, אנא אימא לך. הכי אמר שמואל: אלו ואלו [רשעים ובינוניים] לדומה [מלאך הממונה על הרוחות] נמסרין. אלא שהללו [הבינוניים] יש להם מנוח עד יום הדין שלעתיד לבוא [מהרש"א⁽³⁾]. והללו [הרשעים] אין להם מנוח. אלא הם נקלעים בכף הקלע, כאמור.

אמר רב מרי: עתידים אפילו צדיקים, דהו עפרא לאחר מותם. בדכתיב "וישוב העפר על הארץ כשהיה".

הנהו קפולאי [חופרים] דהו קפלי [שחפרו] בארעא. ובאותו מקום היה קבור רב אחאי בר יאשיה. נחר בהו [עשה להם סימן] רב אחאי בר יאשיה. אתו החופרים ואמרו ליה לרב נחמן: נחר בן [בנו] גברא הקבור שם.

ועל הטפשיין אמר: כלי שנתלכלכו בידם ינתנו לכובס. והם יתחבשו בבית האסורים.

אף הקדוש ברוך הוא כן. הוא נותן את הנשמה לפקדון ביד הגוף. וכשהאדם מת והגיע עת השבת הפקדון, הצדיקים מחזירים את הנשמה כשהיא טהורה. ואז, על גופן של הצדיקים אומר הקדוש ברוך הוא: "יבא בשלום, ינוחו על משכבותם". דומיא דפקחין, שפוטרם המלך בשלום.

ועל נשמתן הוא אומר: "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים". תחת כסא הכבוד. דומיא דפקדון שבידם, שהמלך מחזירו לאוצרו.

אבל הרשעים דומין לטפשיין, ומחזירים את הנשמה כשהיא מלוכלכת. ואז, על גופן של הרשעים, אומר הקדוש ברוך הוא: "אין שלום אמר ה' לרשעים".

ועל נשמתן הוא אומר: "ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע". שהיא נידונית בגיהנם לצרפה. דומיא דכלי המלך שנתלכלכו ביד הטפשים, שניתנין לכובס.

תניא: רבי אליעזר אומר: נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד. שנאמר "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים".

1. אקרא, "הן כל אלה יפעל א-ל, פעמיים שלש עם גבר". והיינו "יקלענה בכף הקלע". כלומר, מגוף לגוף.

2. מה שאין כן נפש הצדיק, שבמותו עולה לכסא הכבוד, ואינה מתגלגלת שוב בעולם הזה.

3. והא דאיתא בפרק קמא דראש השנה, דהקדוש ברוך הוא מטה לבינונים את הכף כלפי

2. ואביגיל היא שנתנבאה כן על עולם הנשמות. ואמרה שנפש דוד תהיה גנוזה תחת כסא הכבוד. ומה שאמרה "ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע", על דואג האדומי נתנבאה כן, או על נבל בעלה. מהרש"א.

עוד כתב דרמוז בזה סוד גלגול הנשמות. שנפש האדם שלא זכה בחייו, ניתנת לאחר מותו בגוף אחר, עד ג' פעמים, כדי שתזדכך. וסמכוהו

אתא רב נחמן למקום ההוא, ואמר ליה למת: מאן ניהו מר?

אמר ליה: אנא אחאי בר יאשיה.

אמר ליה רב נחמן: ואיך נשאר גופך ולא כלה? וכי לאו אמר רב מרי: עתידי צדיקי דהוו עפרא?

אמר ליה רב אחאי לרב נחמן: ומני הוא רב מרי? דהא לא ידענא ליה, ואיני חושש לדבריו.

אמר ליה רב נחמן: והא קרא מסייע ליה. דהא כתיב "וישוב העפר אל הארץ כשהיה".

אמר ליה רב אחאי: מאן דאקרייך [לימדך] "קהלת", לא אקרייך "משלי". דהא כתיב במשלי "ורקב עצמות קנאה". מכאן שכל מי שיש לו קנאה על חבירו בלבד בחייו, עצמותיו מרקיבים לאחר מותו. ועליו נאמר "וישוב העפר אל הארץ כשהיה". וכל מי שאין לו קנאה בלבד בחייו, אין עצמותיו מרקיבים לאחר מותו.

גששיה [מששון] רב נחמן לרב אחאי, וחזייה דאית ביה מששא. אמר ליה רב נחמן: ליקום מר ויכנס לגווייה דביתא.

אמר ליה רב אחאי: בבקשך זאת, גלית אדעתך דאפילו נביאי לא קרית. דהא כתיב "וידעתם כי אני ה', בפתחי את קברותיכם, ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי". שעד שיעלנו הקדוש ברוך הוא מקברותינו, אין לנו רשות לעלות משם.

אמר ליה רב נחמן: ואכתי, איך לא כלה גופך? והכתיב בקללת אדם הראשון, "כי עפר אתה ואל עפר תשוב". וליכא למימר דאף האי קרא לא כתיב אלא ברשעים בלבד. שהרי כל קללותיו של אדם הראשון, שווים בהן כל דורותיו.

אמר ליה: ההוא קרא ד"אל עפר תשוב" יתקיים שעה אחת קודם תחית המתים⁽⁴⁾.

אמר ליה ההוא צדוקי לרב אבהו: אמריתו, נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד. ואם כן, אוכא טמיא [בעלת האוב שמשתמשת בעצמות מתים] היכא אסקא לשמואל הנביא בנגידא [בכישוף אוב]?

אמר ליה רב אבהו: התם בתוך שנים עשר חודש ממיתת שמואל הוה. שאז עדיין אין הנשמות קבועות במקומן.

וכדתניא: כל י"ב חדש גופו של מת קיים, ונשמתו עולה ויורדת. לאחר י"ב חדש, הגוף בטל, ונשמתו עולה, ושוב אינה יורדת.

ואל עפר תשוב".

וגם קשה, מה ראה בו יותר כשמששו? והא כבר מעיקרא ראה דאית ביה מששא, מדהקשה לו מרב מרי.

ויבואר על פי מה דאיתא, ג' שותפין באדם. אביו נותן בו את הלבון, שהם עצמות וגידין. ואמו נותנת בו את האודם, שהם בשר ודם.

חסד, היינו לדין שלעתיד לבוא. אבל בעולם הנשמות, הבינונים תלויים ועומדים ביד "דומה". ויש להם מנוחה עד לעתיד לבוא. שם.

4. ויש להבין, אמאי מעיקרא שאל לו מקרא ד"וישוב העפר אל הארץ כשהיה". ולבסוף, לבתר דגששיה, הוקשה לו מקרא ד"עפר אתה